APLICAREA PREVEDERILOR LEGALE, O CONDIȚIE ESENȚIALĂ ÎN DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚII DE CONSERVARE-RESTAURARE A MONUMENTELOR

În ultimii ani, activitatea de restaurare și conservare — cu accent special, în ceea ce privește **județul Caraș-Severin,** firește, asupra celui din urmă aspect — se poate evidenția și prin cîteva obiective de pe teritoriul acestui județ, reflectînd în mod corespunzător preocupările existente, la diferite niveluri locale, în raport cu actul de cultură, în general, și cu domeniul respectiv, în special. Printre realizările notabile, în acest sens, consemnăm, mai întîi, restaurarea-conservarea a două monumente de arhitectură: vechiul **teatru din Oravița** și **Cazarma grănicerilor din Caransebeș.** Ambele edificii, de importanță deosebită, din punct de vedere cultural și artistic, sînt cuprinse în *lista monumentelor istorice, de artă și arhitectură din județul Caraș-Severin.* Din cauza stadiului avansat de degradare, dar și a semnificației lor pe planul culturii și spiritualității românești bănățene, monumentele respective s-au bucurat de o anumită atenție și prioritate.

Restaurarea și conservarea clădirii vechiului teatru din Oravița s-au încheiat, în linii mari, între anii 1982 și 1983. Edificiul, astfel reparat și restaurat — atît la interior cît și la exterior —, a fost destinat să adăpostească *Expoziția permanentă de istorie a culturii* din județul Caraș-Severin. Amenajarea noului sediu, cu un profil muzeistic specializat, avea și are menirea să răspundă unor necesități reale spre a suplini, măcar parțial, absența, deocamdată, a expoziției de bază a Muzeului județean de istorie.

Clădirea fostei cazarme a grănicerilor din Caransebeș, unde lucrările de restaurare, reparație capitală și conservare sînt în plină desfășurare, va deveni, într-un viitor apropiat, sediul secției de etnografie și istorie locală a Muzeului județean.

Subliniem că lucrările au fost inițiate exclusiv cu fonduri și mijloace locale, execuția lor fiind urmărită, pe baza unor proiecte avizate și a indicațiilor primite, la fața locului, din partea specialiștilor C.C.E.S. — Direcția economică și a patrimoniului cultural național. Firește, o preocupare primordială a fost aceea a respectării, cu rigurozitate, a aspectului orginar al monumentelor.

Alte intervenții, **lucrări de reparații curente și de întreținere,** s-au înregistrat la cîteva clădiri ce fac parte din **rezervația de arhitectură de la Băile Herculane** în sectorul dintre Podul Roșu-Piața Hercule (construcții din sec. XVIII—XIX). Asemenea **intervenții de reparare și întreținere a fațadelor** s-au efectuat și la unele clădiri-monument **din centrul istoric al orașului Caransebeș.** În legătură cu centrul din Caransebeș, se impune să relevăm eforturile ce se fac, în prezent, de către muzeul din localitate, cu sprijinul conducerii orășenești de partid și de stat, pentru conservarea *„in situ"*, amenajarea muzeistică și valorificarea turistică a vestigiilor unui valoros **monument de arhitectură medievală** (databil în sec. XIII—XIV), scos la lumină, relativ recent, prin demolările ocazionate de modernizarea vechiului centru.

Un capitol, oarecum aparte, îl constituie lucrările de conservare și restaurare a unor **monumente de arhitectură medievală** din localitățile **Berzasca, Fîrliug, Crușovăț** (com. Cornea), **Domașnea** și din orașul **Caransebeș** (biserica Sf. Gheorghe). În toate cazurile amintite mai sus, intervențiile restaurărilor au vizat, mai ales, pictura din interiorul bisericilor (pronaos, naos sau altar) și de pe iconostasele acestora. Lucrările de restaurare au fost asigurate, în bune condiții, prin activitatea unor artiști plastici autorizați și cu fondurile Mitropoliei Banatului și ale parohiilor ortodoxe respective.

Reparații curente, la zidăria exterioară sau la acoperiș, au fost executate **la bisericile-monumente de arhitectură** din localitățile **Fîrliug, Obreja, Cîrnecea și Ticvaniu Mic** (ultimele aparținătoare comunei Ticvaniu Mare). O lucrare interesantă și oportună, pe care dorim s-o amintim, a fost, de asemenea, restaurarea picturii interioare și a iconostasului bisericii din Măru (comuna Zăvoi), operă a pictorilor bănățeni Gheorghe și Corneliu Baba. Lăcașul de cult respectiv a fost, în același timp, propus spre a fi inclus în Lista monumentelor pentru județul Caraș-Severin.

În final, dorim să consemnăm că, în aceeași perioadă de timp, a fost acordată o atenție deosebită consolidării și conservării *„in situ"* a vestigiilor unor monumente istorice din epocile romană și evul mediu. Cercetările arheologice și săpăturile de salvare de pe teritoriul județului Caraș-Severin au dus la identificarea și dezvelirea vestigiilor aparținînd unor construcții militare sau civile romane, dintre care menționăm: **ferma romană de la Gornea, edificiile administrative** aparținînd unei așezări de mineri din aceeași perioadă **de la Moldova Nouă,** stația de poștă de tip „mansio" de la Brebu, **castrul** și diferitele **construcții cu caracter civil de la Tibiscum** (Jupa-Caransebeș). Aproape concomitent, primele săpături de arheologie feudală întreprinse în sudul Banatului au scos la lumină **complexul de arhitectură feudală de la Ilidia-Oblița,** format din construcții aparținînd uneia dintre cele mai vechi reședințe cneziale românești. Din acest complex, pînă în prezent, au fost consolidate și conservate *„in situ"* trei obiective: o locuință cu două încăperi, o biserică cu plan circular, de tipul „rotondă", și un castel cu formă dreptunghiulară, de mari dimensiuni, compus din cinci încăperi. În aceeași localitate, Ilidia, pe dealul **Cetate,** au fost dezvelite ruinele unei biserici-sală, fortificată cu șanț, val de pămînt și palisadă. Și acest complex, datat, ca și cel de la Oblița, în sec. XII—XV, a fost consolidat și conservat *„in situ"*, ambele intrînd astfel în circuitul cultural-turistic al țării.

Vestigiile unui alt monument de arhitectură feudală, **biserica-sală de la Reșița** (sec. XIV—XVI), au fost conservate pe dealul „Ogășele" din zona Moroasa, constituind cea mai veche dovadă a existenței unei așezări autohtone pe vatra municipiului, cu mult înainte de nașterea și dezvoltarea marelui centru al industriei metalurgice românești.

Deși redus numeric și lipsit practic de aportul unui personal de specialitate în domeniul monumentelor istorice (arhitect, conductor arhitect sau inginer constructor), Oficiul județean al patrimoniului caută să rezolve problemele apărute în acest domeniu, suplinînd carențele statului de funcțiuni, prin activitatea celorlalți membri

Ilidia-Oblița. Reconstituirea, consolidarea și conservarea fundațiilor unei locuințe feudale timpurii, aparținînd reședinței cneziale (sec. XII).

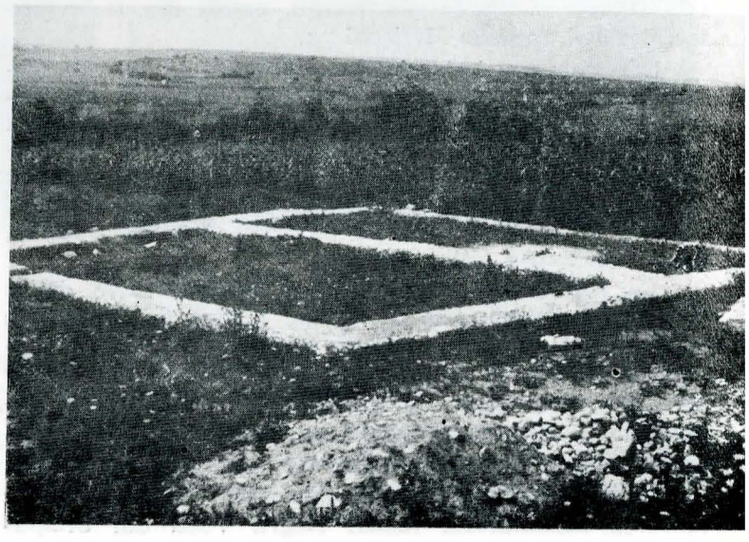

http://patrimoniu.gov.ro

ai O.J.P.C.N., îndeosebi a specialistului pentru istoria artelor, a conservatorului general și muzeografului încadrat pentru etnografie-artă și arhitectură populară. În situația existentă, firește, cu toate rezervele ce se impun, s-a urmărit implicarea permanentă a Oficiului județean pentru patrimoniul cultural național în activitatea de ocrotire a monumentelor istorice, la nivelul întregului județ.

Cu scopul actualizării și realizării evidenței clare și complete a obiectivelor din lista monumentelor istorice a fost efectuat un program de deplasări pe teren, orientat sistematic spre cuprinderea tuturor zonelor geografice, acțiune care s-a desfășurat pe mai mulți ani.

Dobîndirea unei bune cunoașteri a situației fiecărui monument, în parte, a permis O.J.P.C.N. Caraș-Severin să sesizeze, la timp, deținătorilor de monumente modificările intervenite în starea de conservare a acestora, comunicînd, cînd situația o impunea, măsurile ce trebuie aplicate, în baza prevederilor legale, pentru repararea, întreținerea sau restaurarea monumentelor afectate sau deteriorate. Urmărind oportunitatea intervențiilor, urgentarea și sporirea eficienței lucrărilor de conservare-restaurare, specialiștii Oficiului județean s-au implicat și sub diferite alte forme cum ar fi:

— analiza documentațiilor tehnice la fața locului și avizarea propunerilor pentru restaurarea, repararea sau întreținerea monumentelor vizate;

— păstrarea evidenței curente și urmărirea periodică a desfășurării lucrărilor respective în teren, de fapt, a modului respectării condițiilor și recomandărilor elaborate de specialiștii C.C.E.S. — Direcția economică și a patrimoniului cultural național, cu ocazia aprobării documentațiilor;

— participarea la recepția finală a lucrărilor de restaurare-conservare.

Pe de altă parte este cazul să subliniem, aici, receptivitatea și sprijinul, aportul unora dintre deținătorii de monumente în activitatea de ocrotire a patrimoniului. Astfel, îndeplinirea funcțiilor specifice, a sarcinilor ce decurg din ele, eforturile și preocupările specialiștilor O.J.P.C.N. au găsit un ecou larg la consiliile populare orășenești de la Oravița, Caransebeș și Moldova Nouă sau la consiliile populare ale unor comune ca: Ciclova Română, Sichevița și Brebu. Menționăm, de asemenea, modul direct în care s-au implicat conducerea Consiliului popular orășenesc Băile Herculane și Întreprinderea Balneară și de Turism, în activitatea de întreținere și conservare a imobilelor-monumente de arhitectură, care conferă o notă specifică, de originalitate și distincție, de farmec și ambianță arhaică, renumitei stațiuni de pe malurile Cernei.

Practic, implicarea organismelor mai sus enumerate s-a concretizat prin: preocuparea pentru întocmirea, cu maximum de urgență, a proiectelor și devizelor de lucrări; grija pentru obținerea și dirijarea mijloacelor materiale și bănești necesare asigurării bazei tehnico-materiale indispensabile; și, în sfîrșit, asigurarea executantului lucrărilor, angajarea, în egală măsură, a personalului zidari, zugravi etc.), executarea unor lucrări de restauratori), ca și a lucrătorilor cu înaltă calificare (dulgheri, zidari, zugravi etc.), executarea unor lucrări de restaurare-conservare, ample, complexe și de mare răspundere.

Un minus regretabil în domeniul activității restaurării și conservării monumentelor din județul Caraș-Severin, ce se impune a-l aminti, aici, și, care, din păcate, creează o serie de neajunsuri, îl constituie imposibilitatea stabilirii unei colaborări permanente, pricipiale în interesul ocrotirii monumentelor, cu Secția județeană de arhitectură și sistematizare care, pe lîngă posibilitatea dirijării unor fonduri speciale, dispune și de un sector pentru monumente istorice, cu personal de specialitate corespunzător, situație de care, oricum, din motive obiective, nu dispune O.J.P.C.N. Or, limitarea preocupărilor existente la nivelul acestui organism județean numai la solicitarea unor liste de monumente, sau a unor situații referitoare la evidența acestora, întocmită exclusiv de O.J.P.C.N., fără implicarea lui efectivă în activitatea practică de restaurare și conservare a monumentelor, nu poate servi cauzei prioritare a ocrotirii acestui valoros patrimoniu supus eroziunii timpului și degradărilor de tot felul.

Ilidia-Cetate. Aspect din timpul consolidării și conservării vestigiilor bisericii-sală, înconjurată cu fortificație din șanț, val și palisadă (sec. XIII)

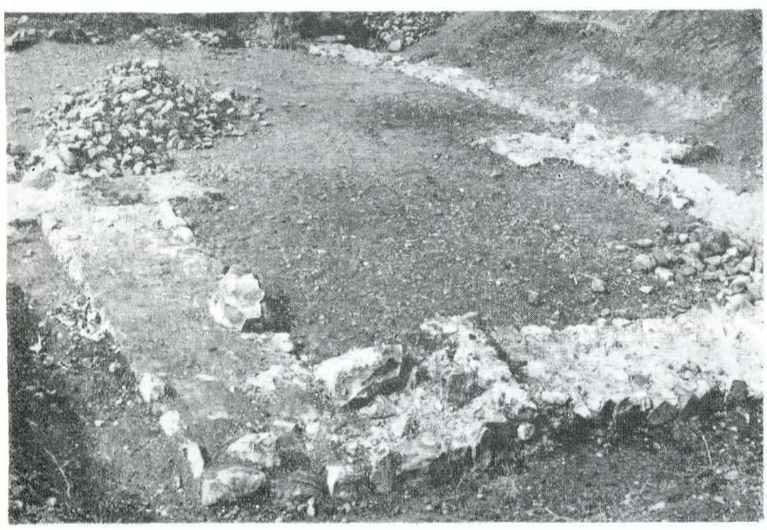

Moldova Nouă — „Ogașul Băieșului". Vedere parțială din așezarea romană de minieri (vestigii — sec. II—IV ale unei construcții consolidate și conservate).

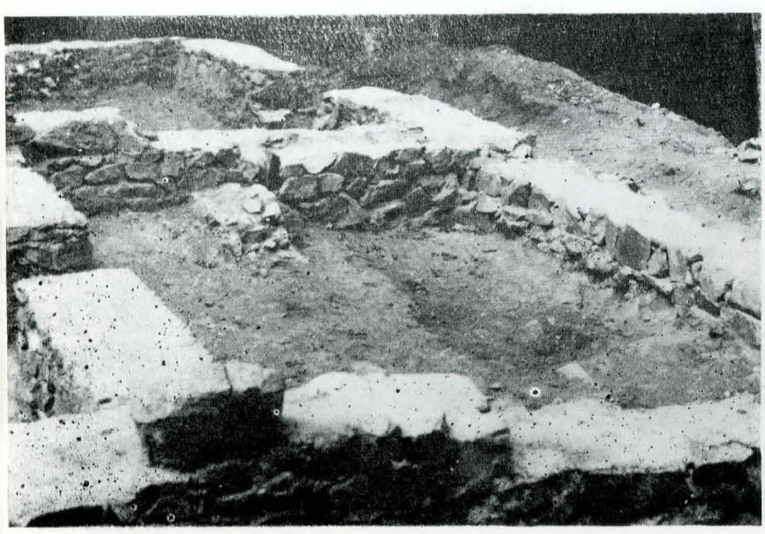

Conservarea și amenajarea unor edificii-monument, așa cum arătam anterior, au avut ca scop atribuirea unei destinații speciale, fie devenind sediul unor instituții muzeale, fie adăpostind expoziții permanente de un profil sau altul, fără îndoială autentice acte de cultură, cu puternice valențe instructiv-educative și patriotice, patrimoniul cultural al județului reprezentînd temeiul și suportul material al întregii activități muzeale, baza dezvoltării, diversificării și eficienței funcției cultural-educative a instituției.

Practic, în domeniul valorificării complexe a patrimoniului cultural, în general, ca și al celui muzeistic, în special, au existat numeroase preocupări, fiind abordate o varietate de căi și forme specifice de acțiune. Dintre acestea, dorim să menționăm, aici, în primul rînd, cîteva expoziții tematice, temporare sau itinerante, care considerăm că au purtat un mesaj deosebit și s-au bucurat de interesul vizitatorilor, avînd un ecou pe măsura așteptărilor: 1) *Arheologie în imagini: cercetarea și conservarea monumentelor din epocile romană și evul mediu* — expoziție fotodocumentară itinerantă; 2) *Valorificarea monumentelor istorice și de arhitectură în circuitul turistic* — expoziție itinerantă; 3) *Valori de artă*

http://patrimoniu.gov.ro

plastică în colecții particulare din județul Caraș-Severin — expoziție temporară cu valori originale în evidența O.J.P.C.N.; 4) *Valori din tezaurul arheologic al Clisurii dunărene* — expoziție temporară cu exponate originale provenite din cercetările arheologice efectuate în Valea Dunării; 5) *Mineritul și metalurgia, străvechi ocupații de bază ale românilor din județul Caraș-Severin* — expoziție temporară, fotodocumentară și cu exponate originale tridimensionale; 6) *Valori ale patrimoniului cultural național din sud-vestul României* — expoziție temporară fotodocumentară; 7) *Valori bibliofile care au circulat în sec. XVIII—XIX pe teritoriul Caraș-Severinului* — expoziție temporară de carte veche românească și alte tipărituri; 8) *Monumente memoriale din județul Caraș-Severin* — expoziție fotodocumentară itinerantă; 9) *Zestrea minerală a munților Banatului* — expoziție temporară cu valori mineralogice din colecția Muzeului județean de istorie și din colecții particulare etc.

Pe lîngă activitatea expozițională prezentată selectiv mai sus, din mulțimea celorlalte forme prin care se realizează o permanentă valorificare științifică și instructiv-educativă a patrimoniului cultural existent în județ, ne oprim doar la semnalarea colocviilor tematice anuale care se desfășoară sistematic la Oravița, Moldova Nouă și Bocșa.

La Oravița, în fiecare an, cu începere din septembrie 1982, vechiul teatru, devenit sediul Expoziției permanente de istorie a culturii ca și al manifestărilor specifice, găzduiește un interesant colocviu care, sub genericul *Pagini de cultură românească*, valorifică, și pe plan științific, zestrea culturală din cele mai reprezentative zone geografice și culturale ale județului: Valea Carașului, Valea Almăjului, Valea Bîrzavei, Valea Cernei, zona Timiș—Bistra ș.a.

La Moldova Nouă, anual, se desfășoară un simpozion cu participare județeană și interjudețeană, sub genericul *Milenii de istorie în Valea Dunării*, prilej de valorificare a cercetării bogatului patrimoniu istorico-arheologic din întreaga zonă.

Din doi în doi ani, la Bocșa, în strînsă colaborare cu întreprinderile miniere și metalurgice din însemnatul centru industrial, se organizează o dezbatere cu largă participare de specialitate pe tema evidenței, cercetării și valorificării patrimoniului de istorie tehnică, specific și deosebit de bine reprezentat, în acest județ din sud-vestul României.

Credem că o contribuție, ce nu trebuie omisă, în activitatea de valorificare a patrimoniului cultural și de cunoaștere a stadiului acestei valorificări la nivelul întregului teritoriu din sud-vestul țării, o aduc dezbaterile interjudețene anuale, inițiate de Muzeul din Reșița și organizate prin cele trei secții ale acestuia, potrivit profilului pe care-l reprezintă fiecare: istorie veche și arheologie, istorie modernă și contemporană, patrimoniul cultural național și rezervațiile naturale. La temeinicele analize și discuții — completate prin expoziții tematice, cu un caracter extrem de specializat — își aduc aportul specialiștii de la toate muzeele și oficiile județene învecinate: Arad, Hunedoara, Mehedinți, Timiș, ca și alți specialiști-invitați din partea institutelor Academiei R.S.R. și din învățămîntul superior, care se preocupă de cercetarea zonei geografice avute, aici, în vedere.

În sfîrșit, o ultimă modalitate de valorificare, pe care dorim s-o evidențiem — firește, fără a epuiza formele specifice și numeroase din acest domeniu — este activitatea editorială, care popularizează, pune în valoare mai bine, lămurind diferite aspecte și probleme, introducînd în circuitul științific și cultural național valori deosebite, investigații istorico-arheologice și descoperiri recente, monumente istorice, de artă și arhitectură din toate epocile, reprezentînd patrimoniul real și chiar virtual din județ.

Pornind de la importanța și interesul național pe care, în epoca contemporană, le prezintă problematica ocrotirii și valorificării monumentelor, considerăm foarte util ca, la nivelul țării, să revină o practică permanentă dezbaterea anuală zonală a situației monumentelor istorice, de artă și arhitectură, cu privire la eventualele urgențe apărute și stadiul lucrărilor în restaurarea și conservarea acestora, asigurarea bazei tehnico-materiale a acestei activități, cu privire la surse și perspective de finanțare.

Considerăm că dezbaterea zonală anuală — incluzînd 6—7 județe din fiecare zonă geografică — a acestor probleme trebuie să se desfășoare sub conducerea C.C.E.S., în strînsă colaborare cu secțiile de propagandă ale comi-

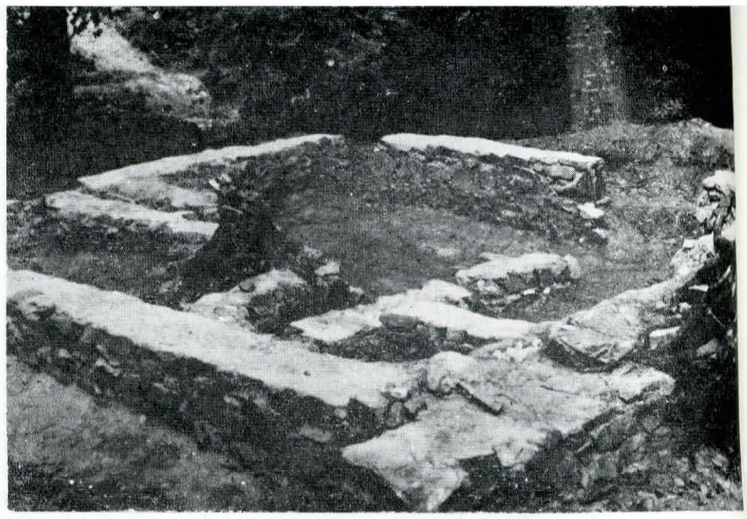

Moldova Nouă — „Ogașul Băieșului", fundațiile unei construcții administrative din aceeași așezare.

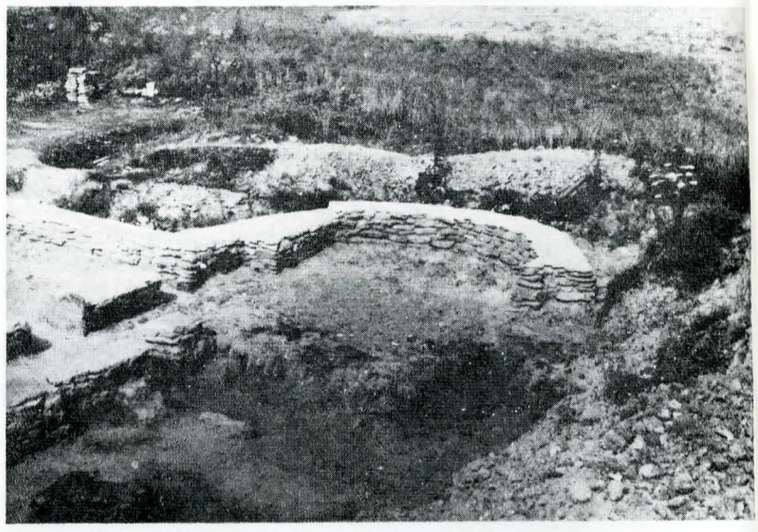

Brebu-Valea Matului. Aspect din timpul executării lucrărilor de cercetare și conservare a fundațiilor unei construcții romane de tip „mansio"

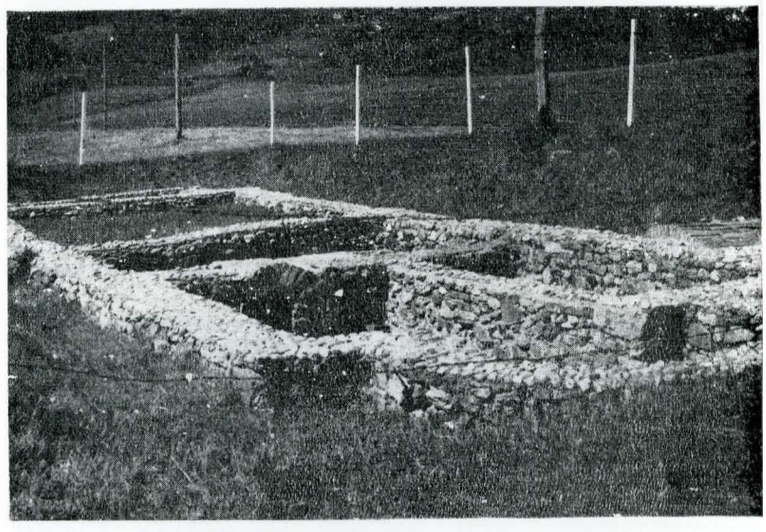

Gornea-Căunița de Sus. Fermă romană (sec. II—IV).

http://patrimoniu.gov.ro

tetelor județene de partid. La dezbaterile zonale ar fi necesar să participe efectiv președinții C.J.C.E.S. și instructorii pentru muzee, conducerile muzeelor județene, coordonatorii O.J.P.C.N. și specialiștii de resort din cadrul oficiilor, conducerea Secției județene de arhitectură și sistematizare, tehnică și de investiții, de asemenea, arhitecți și proiectanți din partea institutelor județene de proiectare. Pe baza prezentării unor dări de seamă cu probleme-tip și a unor referate tehnice, timp de minimum două zile, se pot analiza concret, cu această ocazie, situațiile fiecărui județ, în parte, realizîndu-se, în toate domeniile activității de ocrotire a monumentelor, cunoașterea exactă a stării edificiilor și un util schimb de experiență.

Concluziile acestor dezbateri trebuie să cuprindă aprecieri asupra activității desfășurate, măsuri obligatorii, pentru viitor, referitoare la organizarea asistenței de specialitate, la asigurarea bazei tehnico-materiale și valorificarea turistică a monumentelor, în condițiile autofinanțării instituțiilor muzeale.

În vederea creării unor posibilități reale, pentru a se interveni oportun, în cazul apariției cu caracter de urgență a unor lucrări de întreținere, reparații sau conservare a monumentelor, credem că este necesar un demers la nivelul forurilor centrale competente pentru a se hotărî crearea unui fond special cu această destinație reprezentînd o cotă parte, eventual de 25—30%, din contribuția bănească anuală a cetățenilor.

ILIE UZUM,
directorul Muzeului Județean Caraș-Severin

CUNOAȘTEREA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL-ISTORIC, O NECESITATE A OMULUI MODERN

Activitatea de sistematizare a teritoriului și localităților țării, din ce în ce mai intensă și extinsă în ultimii ani, presupune modelarea cadrului în care „viețuiesc" monumentele noastre. Totodată, cerințele vieții moderne impun adaptarea permanentă a patrimoniului arhitectural la confortul funcțional și sanitar superior fazelor anterioare din evoluția acestuia. Aceste două importante activități contemporane ridică permanent problema ocrotirii și valorificării patrimoniului cultural național, contribuie, în același timp, la îmbogățirea avuției naționale prin valoarea vestigiilor rezultate în urma cercetărilor arheologice de eliberare a amplasamentelor, pe de o parte, și de salvare a obiectivelor cu încărcătură istorică, pe de altă parte. În ultima perioadă, în **municipiul** și **județul Cluj** s-au întreprins mai multe cercetări de obiective arheologice, corelate cu proiecte de investiții, ale căror amplasamente purtau informații despre civilizații străvechi. Așa de pildă, o operațiune de sistematizare, ce urma să înlocuiască un fond construit fără valoare, a fost revizuită, în fază de proiectare, pentru includerea, în viitoarea compoziție urbană, a unei **rezervații arheologice, aflată în vecinătatea colțului sud-estic al centrului istoric clujean.** Este vorba de scoaterea la lumină și punerea în circuit public a celei mai mari necropole romane și postromane. Cercetarea arheologică, în curs de desfășurare, a pus în evidență peste 100 morminte de inhumație, adăpostite în sarcofage de piatră, cărămidă sau de cărămidă și țigle. Multe din mormintele datînd din perioada postaureliană reutilizau fragmente litice din monumente romane civile sau funerare. În paralel cu proiectele blocurilor de locuințe, ce vor mobila zona, se elaborează și proiectul pentru această rezervație, lucrare unicat pentru arhitecții clujeni.

Asemenea **lucrări de salvare** s-au mai întreprins în oraș, **pe străzile Cuza Vodă, Baba Novac, în zona Calvaria** etc., toate demonstrînd continuitatea de locuire a acestor meleaguri printr-un important material ceramic, prin piese de metal, monede, podoabe. În județ, lucrări similare de salvare s-au întreprins, în ultima vreme, în **Cheile Turenilor** (cu acțiune pluridisciplinară avînd și scopul protejării rezervației naturale), la **Apahida, Baciu** ș.a.

O altă lucrare în curs de elaborare este studiul privind **salvarea și conservarea materialelor arheologice** din așezările istorice aflate în zona Someșului, **sectorul Dej-Vad,** zonă cuprinsă în cadrul lucrărilor unor hidrocentrale. Studiul va da posibilitatea cercetării a aproximativ 50 situri arheologice, dar și conservării și punerii în circuitul public a unor așezări importante cum sînt castrul, așezarea și drumul roman de la Cășeiu.

Continuă în Cluj-Napoca acțiunea de **împrospătare a cromaticii fațadelor din centrul istoric.**

Lucrări de restaurare desfășurate în județ, în ultima

Cluj-Napoca, Piața Libertății, înaintea începerii lucrărilor de consolidare; se va urmări prima deschidere după arcada oarbă

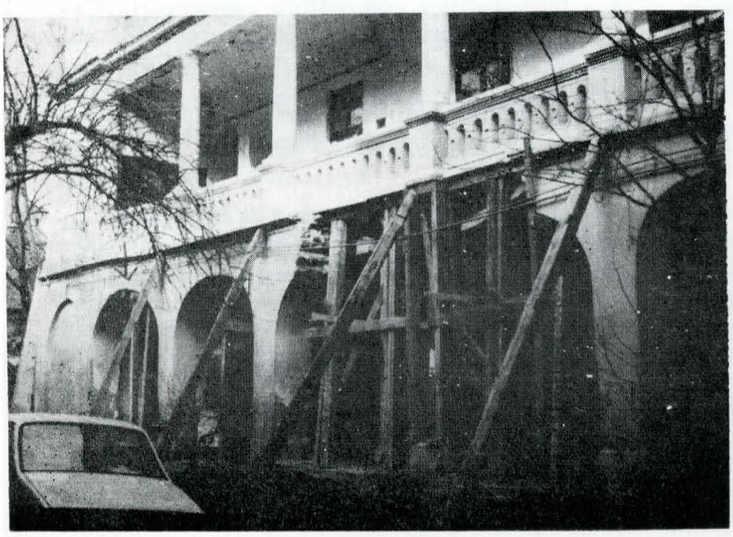

Cluj-Napoca, Piața Libertății — aceeași deschidere, în timpul intervenției de consolidare (1988); a se urmări noua formă a arcului

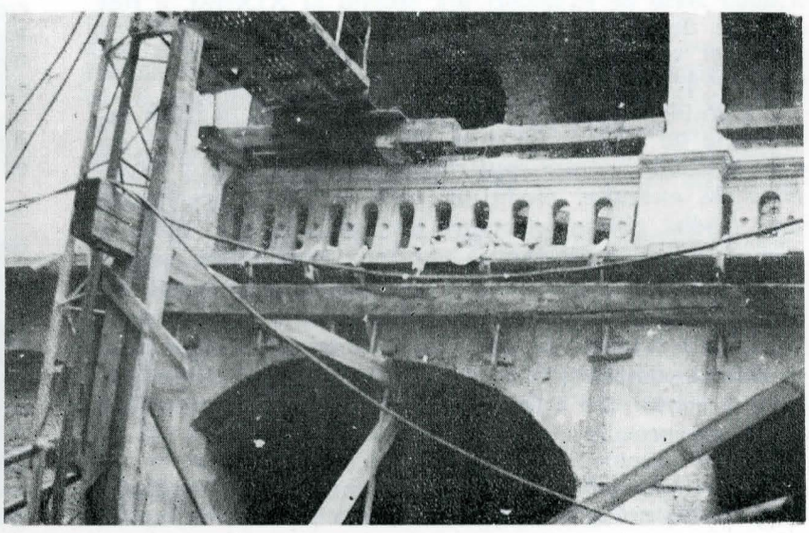

http://patrimoniu.gov.ro